

עקידת יצחק

לרבי יצחק עראמה

מבוא שערים

על פי מהדורת לבוב תרכ"ח – 1868

עריכה, עיצוב וכותרות: יהודה איזנברג

אתר דעת תשע"ז

מדור תנ"ך באתר דעת:

http://www.daat.ac.il/daat/olam_hatanah/index.asp

מבוא שערים בשם ה'

התוכן

- 3..... מבוא שערים בשם ה'**
 3 ..... [ככל שהמטרה מכוונת לטוב, יכוונו המעשים להשגתה, והיא תצא לפועל]
 4 ..... [השם מגמתו לשם ה' – ברוך יהיה וישיג את תכליתו]
 5 ..... [מטרתו של דוד במלחמתו עם גלית]
 5 ..... [המה כרעו ונפלו, ואנחנו קמנו ונתעודד]
6..... [לדוד ה' אורי וישעי – תהלים כ"ז]
 6 ..... [ביאור המזמור לפי העקרונות שהוסברו]
 7 ..... [אפשר לבקש כל דבר בתפילה]
 7 ..... [תארי ה' בתפילה]
 8 ..... [התפילה - להשיג את האמת בלי שיח פילוסופי]
 10 ..... [לאחר השבח – הבקשות]
 10 ..... [בקשה שלא יתפתה להוכחות מטעות]
 10 ..... [נגד מימרות הנוגדות את ההגיון]
 11 ..... [הסבר אמרות נוגדות הגיון]
 12 ..... [הסבר "על ארבעה דברים חמה לוקה"]
 13 ..... [המשאלה במזמור: לעמוד באמונת השארות הנפש]
 13 ..... [סיכום הבקשות במזמור]
13..... [דברי המחבר על עצמו]

מבוא שערים בשם ה'

בזה השער יבאר, שהתכלית, כל עוד שיתעלה, יתעלו הפעולות המביאות אליו, ויהיה בטוח בהגעתו.

[ככל שהמטרה מכוונת לטוב, יכוונו המעשים להשגתה, והיא תצא לפועל]

למה שהיה שכל מלאכה וכל לימוד וכל מעשה וכל בחירה, אמנם יפנו אל הטוב הנכסף מפאת עושיהם. וגם אמנם לא כל איזה תכלית שיוכסף יתחדש ויתהווה מפעולות שיוקדמו אליו. אבל בחינת התכלית עם מה שקודם לו, בחינת הצורה עם מה שהוא היולי לה. כי על כן שמו צורך ידיעתו להשגתו כמטרה לחץ.

זוהי, כי כאשר הצורה המושכלת תמציא ותכין הדברים הנאותים לקבלתה, ומציאותם הפעליי יוציא הצורה ההיא אל הפועל, כן ציור התכלית בלב הפועל יזמין ויכין כל המעשים המתייחסים להגעתו, ומציאותם יוציאוהו אל הפועל. כי אל התכלית סגולה נפלאה להמשיך ולהישיר אליו את אשר יכספיהו, ואם יראה בתחילתו מפליג או נוטה בהיישרתו ימין או שמאל. כאשר יקרה למי שיקשור ראש החבל במקום החפץ, וראש השני יחזיק, עד שאם ימשכהו מצד הראש התקוע, או אם יבוא בעצמו דרך החבל אשר בידו, תהיה אצלו ההגעה לשם נקלה מאוד. אמנם אם יסכלהו - איך יתיישר נגדו.

חויב מזה שבהתחלף מדרגת התכליות, תתחלף לפיהן מדרגת הפעולות הקודמות אליהן. כי בהיות התכליות בשפל המדרגות, הם ירדו לרגלם. ובהינשאים - יינשאו לעומתם.

על כן הטיבו אשר דברו (אבות פ"ב) **כל מעשיך יהיו לשם שמים**, בהמשך מזה שתי תועלות גדולות:

הראשון כי בהיות התכלית נורא נשגב על כל התכליות, הפעולות המביאות אליו גם המה יעלו עמו.

והשני כי כאשר הוא ית' תכלית המעשה, הוא בטוח בהגעה אליו על כל פנים. מה שאין כן לשאר התכליות. כי אם יישירו אל המעשים היותר נאותים אל הגעתם - לא יחייבו הגעתם. שכבר יקרה שלא יושגו לסיבות, וזהו מבואר.

זהו שאמר הכתוב (ישעיה מ') **וקווי ה' יחליפו כוח יעלו אבר כנשרים ירוצו ולא ייגעו ילכו ולא ייעפו**. אמר, כי השמים מגמת פניהם אל התכלית העליון ההוא ית', ישיגום שתי תועלות האלה:

ועל הראשונה והוא הביטחון על השגת התכלית על כל פנים, אמר יחליפו כח. כי לא ימנע מהם ללאות ועמל ישיגום בשום צד.

ועל השנית, שהוא יקר תפארת מדרגת הפעולות, אמר כי ברוב התשוקה ההיא יעלו אבר כנשרים, יעופו וישכנו על גפי מרומי העניינים העליונים ההם מעלה מעלה. ולזה סמך אמרו **ירוצו ולא יגעו**. כי אף על פי שהם פונים בזה משפל מצבם אל רום המעלה הנשקף על פני הדרושים העליונים מהם במדרגה בלתי בעל תכלית, והיה מהראוי שישגים היגיעה שתשיג למי שעולה מהשפלה אל רום ההר, עכ"ז ירוצו ולא יגעו. ועל הביטחון על השגת תכליתם אמר, **ילכו ולא יעפו**. כי אף על פי שתתארך השגתו, לא ישיגם הלאות המשיג למי שירבה לו הדרך. אבל ילכו עד השיג תכליתם ולא יעפו.

[השם מגמתו לשם ה' – ברוך יהיה וישיג את תכליתו]

והעניין עצמו הוא מה שכונן המשורר באמרו (תהילים קי"ח): **ברוך הבא בשם ה'** וכו'. כי השם מגמת כל פעולותיו לשם ה' כמו שאמרנו, ישיגוהו שתי התועלות אשר זכרנו: **ועל הראשון**, והוא מדרגת פעולתו על שאר הפעולות, אמר שהוא ברוך ומבורך בין הבאים מבית ה'. כי זה יורה על מעלת התכלית ההוא מיתר הפעולות הנפעלות על ידי זולתו.

ועל הביטחון בהשיג המבוקש אליו על כל פנים אמר, **אל ה' ויאר לנו** וכו'. אמר כי נכון לבו בטוח בה' אשר הוא תכליתו, שהוא עכ"פ יאיר וישר אותנו דרך ישכון אור להשגתו. ועל דרך שאמר (תהילים מ"ג) **שלח אורך ואמתך המה ינחוני**.

והמשיל לזה המשל עצמו אשר הנחנהו ראשונה. והוא, שאם תאסור חג בעבותים עד קרנות המזבח, שהוא מקום החפץ והמכוון מתכלית הבעל חיים ההוא המובא בית ה', הנה לא ימלט מהגיע אל המקום אשר אליו נתבקש, והוא המזבח. אם שיבוא לשם דרך החבל, או שימשיכוהו אליו. ואמר, **אלי אתה ואורך אלהי ארוממך**. על דרך שאמר משה אדונינו ע"ה (שמות ט"ו) **זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארוממנהו**, כמו שיתבאר במקומו ב"ה. כי זה זזה הוא טעם לומר שמהצד ההוא יש לכל מבוא לכוון אל עבודתו ולשמו תכלית אל כל פעולותיו.

גם שלמה אמר על הדרוש הזה עצמו (משלי י"ח) **מגדל עוז שם ה' בו ירוץ צדיק ונשגב**. כי על הגיעו על הכוונה על כל פנים, אמר **צדיק**. כי הוא השלימות הקנייני הכולל כל השלמויות. כמו שמבאר **החכם** תואר הצדיק בספר הה' מהמידות. ונשגב על עוצם מעלת הפועל כמו שאמרנו.

ואמר בו **ירוך**, על דרך שאמר הנביא ירוצו ולא ייגעו. ולפי שעוז המגדל לא יאות לעניין המרוצה, סמך לביאורו **הון עשיר קריית עוזו וכחומה נשגבה במשכיתו** (שם). לומר, שמה שאמר מגדל, לאו דווקא מגדל בנוי לתלפיות, אבל יאמר כן מהצד שהוא עצמו שהון עשיר הוא מגדל או קריית עוזו, וכיושב בחומה נשגבה במשכיתו. כלומר: כי שם ה' הוא חוזק ועוז ותעצמות ביד הקורא בו, לרוץ ולהגיע אל המבוקשים הגדולים מבלי שום עייפות ויגיעה כלל.

[מטרתו של דוד במלחמתו עם גלית]

הנה להיות הדבר כאשר הונח, היה דבר אדונינו דוד אל הפלשתי במעשה הגדול ההוא (שמאל א' י"ז) **אתה בא אלי בחרב ובחנית ובכידון ואנכי בא אליך בשם ה' צבאות אלהי מערכות ישראל וגו'. היום הזה יסגרך וכו'.** הרי שכיון אל שני העניינים האלו: ועל הראשונה אמר **אתה בא אלי בחרב ובחנית ובכידון.** ביאר לו בזה החילוף הנמרץ אשר בין פעולותיהם במדרגה, כי הוא בא בהשתדלות שפל ופחות, במה שהוא מבוקש אנושי לבד. אמנם שהוא משתדל בעסק פועל מעולה מאוד במה שהוא פועל אלוהי מכוון לעבודתו ולקנאתו.

ועל השנית אמר: **יסגרך ה' בידי.** כי מאחר שאתה בא אלי במה שתבטח על בקיאותך בעניין המלחמה, ושמת מגמת פני תכליתך לקנות שם ותהילה בהיותך עורר חרב כידון וחנית על קהל רב ועם עצום ואין מכלים. והנה הוא ידוע כי אם השקפת התכלית הזה הישירך להיות מלומד ומזורז במלאכה ההיא, עד שכבר נפל פחדך על מחנה גדול כיום הזה. לא יחויב מזה שתנצח על כל פנים. שכבר אפשר שיערוך כנגדך איש גיבור חיל גדול ועצום ממך ויהרגך.

אמנם **אנכי הבא בשם ה' צבאות אלהי מערכות ישראל וכו'.** כיון ששמתיהו תכלית לפעולתי, וקנאת ה' צבאות תעשה זאת, לא די כי לבי סמוך ולא יירא מהנפילה בידך, אבל אני בוטח בה' כי היום הזה יסגרך בידי, **וידעו כל העם הזה כי לא בחרב ובחנית יהושיע ה'.** כי לה' המלחמה. ירצה, כי לא יובטח המשיים תכליתו הניצוח, שינצח עכ"פ. אמנם מי שתכליתו ומגמת פניו הוא אל השם ית', נעימות הניצוח בימינו תמיד. כי לה' המלחמה עם מעלת ורוממות המעשה כמו שאמרנו.

[המה כרעו ונפלו, ואנחנו קמנו ונתעודד]

והעניין הזה בעינו אמרו במקום אחר באר היטב. אמר (תהלים כ') **אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם ה' אלהינו נזכיר.** וביאר שני העניינים הנמשכים. ועל ההבדל שביניהם במעלה ושפלות אמר: **המה כרעו ונפלו וכו'.** יאמר שמצד בואם בסוסים וברכב המה יבואו במדרגה פחותה ושפלה. אמנם **אנחנו כשבאנו בשם ה' קמנו** ונשאנו נס של

גדולה. וכמו שאמר ראשונה **ובשם אלהינו נדגול**. והיה זה המאמר שוה לאומרו אתה בא אלי בחרב וכו' ואנכי בא אליך וכו'.
ועל בטחון הניצחון אמר (שם) **ה' הושיעה המלך יעננו** וכו'. דומה למה שאמר בכאן **היום הזה יסגרך** וכו'. וגם למה שסיים (שם) **ימלא ה' כל משאלותיך**. ויתר כוונותיו במעשה ההוא הנכבד ובפליאות מאמריו אשר לשם בפרשת נח יתבארו יפה, תחזה ותשמח בה'.

[לדוד ה' אורי וישעי – תהלים כ"ז].

[ביאור המזמור לפי העקרונות שהוסברו]

וב**מדרש** לרז"ל (ויקרא רבה כ"א) שעל העניין הזה יסד דוד מזמור **ה' אורי וישעי** וכו' (תהלים כ"ז). ועל זה היסוד אבארהו כפי אשר יראה בעיני נמשך אל הכוונה ומסכים אל הכתובים.

אמר כי כאשר ישים מגמת פניו בכל פעולותיו אל התכלית העליון ההוא. מי הוא זה ואי זהו אשר ייפול פחדתו עליו בכל ענייניו מתחילתן ועד סופן. לא כאשר יתיעצו הקמים עליו בתחילת העניין. כי על זה אמר: **בקרב עלי מרעים לאכול את בשרי**. והן הנה דברי הפלשתי עצמן לכה אלי ואתנה את בשרך וכו' כי **אז צרי ואויבי** והם מלך פלשתים וכל שריו כולם היו בעוזרי כאשר התנו בתחילה, ברו לכם איש וירד אלי אם יוכל להלחם בי וכו', כי אחר זה בנפול גיבורם, **המה** ג"כ **כשלו ונפלו** כולם יחד, ולא היה להם פה להשיב. גם יצדק **צרי ואויבי לי** - לי לעבדים על פי תנאם.

וזכר זה העניין המפורסם לראיה לשאר המעשים כי לא יירא ממחשבות האויבים ומעצתם בנפול עליו בתחילה. וגם לא בהחילם לעשות מה שיזמו לעשות. כי על זה אמר, **אם תחנה עלי מחנה** וכו'. וגם לא כאשר ישימוהו לפועל. כי על זה אמר. **אם תקום עלי מלחמה**. ואמר **בזאת אני בוטח**. כי בכל צד מאלו הצדדים הוא בביטחון גמור בזאת הכוונה שזכר באמרו ה' אורי וישעי. כמו שזכרנו.
ויתכן שירצה, אחר שלא יירא לבי שתחנה עלי מחנה, זאת היה עצמה הבטחה שלמה שלא תקום עלי מלחמה. שאי אפשר מלחמה אם לא שתחנה מחנה תחלה.

אחת שאלתי מאת ה'. כי בעצם ותמיד הוא פועל נוכח התכלית הזה העליון. שאין צריך לומר בפועל הפרטי ההוא של הפלשתי שהוא הישיר נכחו, למה שחרף מערכות אלהים חיים. כי אם בכל מעשיו ומלחמותיו יש לו השקפה תמידית אליו ית'. והוא שיבקש התגברות והתקוממות עליהם, כדי שיהיה שליו ושקט לחזות בנועמו ולבקר בהיכלו ואין מחריד. מה שאין כן המנגדים אליו הנלחמים בו, שאין כוונתם כי אם אל המלחמה והניצחון מצד עצמן. הוא מה שביאר במקום אחר **אני שלום וכי אדבר המה למלחמה** (תהלים ק"כ).

ירצה, אפילו כי אדבר קשות על עסקי מלחמות, אין דעתי ודעת הנלחמים בי שווה. כי אני מכווין אל השלום וההשקט אשר יבואו אחרי כן, והמה כוונתם למלחמה עצמה.

כי יצפני בסכה וכו'. אמר שכוונה זו תספיק לשיגן עליו ויצפנהו בסכה עד יעבור הוות האויבים ההם, כי תקראנה אותו כאלה. וגם **עתה ירום ראשו על אויביו סביבותיו** המבקשים את נפשו. בשיש לפעולותיו מעלה נפלאה על פעולותיהם. **ואזבחה באהלו זבחי תרועה**. היא ההכנעה וההשתעבד אליו ית', עם ההודאה והשבח שהוא ית' עושה כל להיות אליו מגמת פניו. כמו שאמר ראשונה באומרו (תהלים קי"ח) אלי אתה ואודך וכו' הודו לה' וכו'. ולזה אמר אשירה ואזמרה לה'.

[אפשר לבקש כל דבר בתפילה]

אחר שהקדים זאת הכוונה הנפלאה, ערך לפניו ית' תפילתו המיוחדת אליו להצלחת נפשו. וסדרה על האופן היותר נאות שאפשר. כפי מה שיתבאר בהציעי הצעה, קראתיה **עיון תפלה**. אמרו חז"ל לעולם יסדר אדם שבחו של מקום תחילה, ואח"כ יתפלל (ברכות דף ל"ב ע"א). והוא מה שהקדימו מסדרי התפלות פסוקי דזמרה קודם התפילה. גם בתפילה עצמה הקדימו אבות וגבורות וקדושות, שהוא עצמו ענין האל הגדול הגיבור והנורא. לפי ענינו יתבאר עם האבות כמו שידוע לרבים.

והנה זכרו הענין כלל ופרט. וראוי לערוך שבחים אלו תחילה כדי להשיר כוונת המתפלל אל מה שראוי לכוון אליו בתפילתו. וזה כי תואר **הגדול** יורה על היותו ית' סיבת הסיבות מקטנם ועד גדולם, וגדול שבכולם. ומעתה אין דבר גדול ונפלא ממנו ית' שלא יוכל המתפלל לשאול עליו, וכמו שאמר (בראשית י"ח) היפלא מה' דבר. ותואר **הגיבור** יורה על יכולתו המוחלט, ושאין מוחה בידו, כמנהג מלכי האדמה מהשרים והיועצים. וכמ"ש (קהלת ח') **באשר דבר מלך שלטון** וכו'. ותואר **הנורא** יורה על שהוא משגיח ושופט צדיק וישר לתת לאיש כדרכיו אין לפניו עולה ולא משא פנים. ומזה יתיישר המתפלל להצדיק עצמו בתפילה, ולא ישאל דבר שלא כהוגן. וכמ"ש שלמה ע"ה (מ"א ח') ונתת לאיש ככל דרכיו אשר תדע את לבבו.

[תארי ה' בתפילה]

והכוונה הזאת באלו התארים תתבאר להם ז"ל במס' יומא (ס"ט ב ע"ש) באמרם: **משה אמר: האל הגדול הגיבור והנורא. אתא ירמיה ואמר: עכו"ם מקרקרין בהיכלו איה נוראותיו, אמר האל הגדול והגיבור ולא אמר נורא. אתא דניאל אמר: נכרים משתעבדים בבניו איה גבורותיו. אמר האל הגדול והנורא. אתו אנשי כנסת**

הגדולה אמרו: זו היא גבורותיו - שכובש את כעסו ונותן ארך אפים לעוברי רצונו.
זו היא נוראותיו - שאלמלא נוראותיו אומה אחת איך יכולה לעמוד בין האומות.

הנך רואה שירמיה מטעם היושר והמשפט היה מוציא והנורא. כי איך יתכן מצד יושרו שיהיו נכרים מקרקרים ושמחים בהיכלו, כגוי אשר צדקה עשה. ועל זה פירשו רז"ל (סנהדרין צ"ו א) אמרו: צדיק אתה ה' כי אריב וכו' מדוע דרך רשעים צלחה וכו' (ירמיה י"ב).

ודניאל הוציא גבורה מצד החולשה הנראית לעין, מצד שנכרים משתעבדים בבניו והוא יושב ותוהה כאיש נדהם. וכמו שאמר הנביא **בעלונו אדונים זולתך** (ישעיה כ"ו). אמנם כנסת הגדולה החזירו הגבורה מהטעם עצמו. כי מאחר שהוא כובש את כעסו, שהיה לו לקצוף עליהם ולייסרם, והוכיח לבניו, הוזקק שלא למחות במזיקים שלא כרצונו. וכמו שאמרו (ברכות ג' א) אוי לבנים שבעונותיהם החרבתי את ביתי. הנה הוא נוצח לגיבור שבגיבורים ואין זולתו. וגם החזירו והנורא מצד עוצם ההשגחה וההתבוננות, בהעמדתם ביניהם בביטול מחשבותיהם ונכליהם. דסלקי ונחתי בהם בכל עת ובכל שעה. ולהיות העצה נכונה מאוד, התחיל בה מרע"ה באומרו (דברים ג') **ה' אלהים אתה החלות להראות את עבדך את גודלך וכו' אעברה נא ואראה**.
והדברים מבוארים לפי הכוונה.

וזה הדבר בעצמו אשר כיוון אליו המשורר בסוף זה המזמור שהיינו עליו. אמר **שמע ה' קולי** וכו' כי אחר שהקדים כל מה שאמרנו ראשונה מהשבח כעין פסוקי דזמרה. עכשיו בעת התפלה חזר לסדר לו אלו הג' עניינים:

וכלל ראשונה בזכרו שם ה', כי הוא השם אשר יכול האל הגדול הגיבור והנורא יחד בלי ספק. כמו שיתבאר זה יפה אצל **לכן אמור לבני ישראל אני ה'** בגזרת ה'. והיה הכוונה באומרו **שמע ה' קולי אקרא**. כי הכול נזכר דרך כלל. אמנם פרטם יזכרם אחרי כן אחת לאחת. ואם שינה את סדרן.

והנה על עניין הגבורה לעניין שאלתו מיוחדת אמר לך אמר לבי וכו'. **ורוב המפרשים** אמרו שהוא מאמר הלב אל עצמו, שפניו יבקשו אל השם ית'. ואינו מתיישב יפה על הלשון.

[התפילה - להשיג את האמת בלי שיח פילוסופי]

ולדעתי כאן ביאר הסיבה שעליה היה מיוחד התפלה אליו ית', ובעבורה השתוקק תמיד לשבת בבית ה' ולבקר בהיכלו, והוא כדי שיושפע לו שם אצילות השפע האלהי, ותנוח עליו רוח הקודש מאתו, להשיג אמיתת העיונים והדעות מבלי שום שיח וסיג ממה ששיגו לנמשכים אחר העיון הפילוסופי. לפי מה שיסדו השכל האנושי בחקירותיו וייחסוהו לשפע

שכל הפועל המושפע עליהם. אבל שהוא לא היה מקווה ומייחל בהם שום תקווה ותוחלת לקבל בהם שום תועלת מזולתו ית'. ושהוא לבדו האל הגיבור להצליחו ולהצילו מיד עושקיו כוח. ולזה אמר כנגד השם ית': **עליך** ועל השגת דבר מענייני אמתתך, **אמר לבי** לשאר כוחותיי **בקשו פני**. כי אלי אתם צריכים, ואני אביאכם אל תכלית מה שיושג בזה על שלימותו. כי חשב לו משפט האמת והצדק בזה. והפך ממה שיגזרהו הוא שקר. אבל אני לא אמשך אחריו בדרושים עליונים כאלו, כי **את פניך ה' אבקש** שתיישרני באמיתך ותלמדני. שהיא גבוהה גבוהה מהשכל האנושי רוממות בלתי משוער.

וכמה אמת הדרוש הזה עצמו מפיו ית' אל שמואל הנביא, כשאמר לו (א' ט"ז): **האדם יראה לעיניי וה' וכו'** כמו שיבוא ביאורו יפה בתחילת פרשת ויצא ב"ה.

אל תסתר פניך ממני וכו'. הנה על צדקו נפשו בשאלתו כמו שראוי לעשותו מצד היותו ית' נורא. ושלא תחשב לו לעזות להיות השאלה קשה מצד המשיג והמושג, יאמר **אל תסתר פניך** וכו'. ביקש מלפניו שלא יטרידוהו מבקשתו. זאת הסיבות ההנה.

ועל עומק המושג אמר **אל תסתיר פניך ממני**. ירצה שיקריב ויגלה אליו ההשגות העליונות המכוונות אל פניו, ולא יסתרו ממנו מצד עליונותם.

ועל קוצר המשיג אמר **אל תט באף עבדך**. ירצה שלא יחרה אפך בעבדך בקרוב לדרוש ולבקר במופלא ממנו. ונתן טענה וסיבה לזה, באמרו **עזרתי היית** וכו'. ירצה, אחר שעזרתי היית מבטן אמי לתת בי שכל וצורה נכבדת פונה אל זאת התשוקה המעולה, שזו היא התחלת שלמותי. יאות לך שמכאן ואילך **אל תטשני ואל תעזבני** וכו'. כי המתחיל בדבר מבקשים ממנו לגמור.

כי אבי ואמי עזבוני וכו'. רחוק הוא שיתרעם דוד מאביו ואמו שעזבוהו ומבקש מהשם ית' שיאספיהו כי אין מאסף אליו. ומי ייתן כל יתומי עם ה' כמוהו. וחכמינו ז"ל בקשו בו צדדים. אמנם יראה שכיון בזה למה שאמרנו מזיכרון שבחו ית' מצד היותו האל הגדול, שהכוונה שהוא סיבת הסיבות כולן. ושאין דבר גדול ונפלא אליו מעשותו. וזה במה שירמוז במליצתו זאת אל מה שכתבו **החכם** בסוף המאמר השני מהשמע:

שמדרגת הדברים אשר קודם התכלית, בפעולות עם התכלית לעניין המעשה, הם במדרגת ההקדמות לתולדה. כי כמו שהתולדה תמשך מההקדמות, והם לה כמדרגות האב והאם, כן התכלית יצא אל הפועל כשיוקדמו במציאות הדברים הקודמים אליו, כמו הלבנים והעצים לכותל. אלא שיראה העניין בהם מתחלף, למה שהייתה התחלת המחשבה בלתי התחלת הווייה. ותכלית המחשבה בלתי תכלית הווייה.

ועל המשל והדימוי הזה בעינו אמר דוד ליחס לו יתברך הגדולה בפעולות כולן ובסיבותיהן. הנה כאשר אסמוך בהשתדלותי להמשיך תכליות מבוקשים מהפעולות הראויות להקדים אליהם, אשר הם לי בכל עניני במדרגת האב והאם. כלומר שהשכל האנושי יגזור עליהם שהם סיבותיהם המחייבות אותם לפי טבעם, כבר יקרה שעל הרוב עזבוני ולא אשיג התכלית. כי תמצאן אותי או להן סיבה מונעת גוברת עליהם. ושכלתם לא יולידו כאשר יחושב מהם, ונשארתי עצור ועזוב.

אמנם כאשר אשים מגמת פני תכליותי נכח פני ה', לא יבצר ממני ככל אשר בלבבי לעשות. וזהו אמרו **וה' יאספני**. כי את אשר יבחר בו לתכליותיו יקריב אליו הגעתם עכ"פ כמו שאמרנו.

[לאחר השבח – הבקשות]

וכאשר סיים לכולהו שבחי דמריה על הסדר הנאמר. רצוני כלל ופרט. התחיל בעיקר השאלה ופרטיותיה. ואמר **הורני ה' דרכך** וכו'. יבקש מלפניו ית' שיראהו התכלית הנכון, וגם הוא ינחהו באורח מישור להגיעו אליו מבלי שייטה אל הימין או אל השמאל. והוא התכלית הטוב בלימוד. והישרה בהודיע המבוקש והדרכים המביאים אליו. והוא מה שיגיע מסגולת זה התכלית הנפלא, כמו שאמר הכתוב בכל דרכיך דעהו וכו' (משלי ג'). כי הוא תועלת נפלא מסלק כמה ספקות, כאשר יתבאר יפה בפרשת במדבר סיני שער ע"ב ב"ה.

[בקשה שלא יתפתה להוכחות מטעות]

ולא סר מלהתפלל על שמירתו מהעניינים המטעים או המטים האדם מהאמת והמביאים אל השקר. כי לזה אמר **אל תתנני בנפש צרי כי קמו** וכו'. חלילה שמלך הארץ יתיירא מעדי שקר יעידו עליו עד חמס.

אמנם האמת יורה דרכו, שהוא נמשך אל מה שלמעלה ממנו. והוא שבבקשתו האמת והשגתו, לא יעזבהו בידי המופתים האנושיים, כי צוררים הם לו בנכליהם אשר נכלו לו בפחזותם ובשקריהם כמו שאמרנו, והוא אמרו **כי קמו בי עדי שקר** וכו'. כדרך שאמר במקום אחר דרך שקר הסר ממני וכו', דרך אמונה בחרתי וכו' (תהלים קי"ט). אמר **עדי שקר** על משפטי הדמיון בדברים הכוזבים. **ויפח חמס** על הגזרות המופתיות המכזיבות האמת והחומסות אותו. כהשתברות ופריכת הרחיים שהעמידו המדברים [תיאוריה של הכלאם, האומרת שאבן ריחיים המסתובבת נשברת לרסיסים, כי כל קטע מסתובב במהירות אחרת, ובסוף הסיבוב היא מתחברת מחדש]. וזולת זה זכרם הרב המורה פ' ע"ג ח"א. כי מזה המין יש בעיקרי חכמתם דברים רבים מביאים לשרוש בעניינים האלהיים בלי ספק.

[נגד מימרות הנוגדות את ההגיון]

ולדעתי להלצה זו נמשכו החכמים ז"ל באומרם בגמרא סוכה (כ"ט א):

על ארבעה דברים מאורות לוקים: על כותבי פלסתר, ועל מעידי עדות שקר, ועל מגדלי בהמה דקה בארץ ישראל, ועל קוצצי אילנות טובות.

כי פשוטו הוא מבואר הביטול. **ורש"י** כתב שם בסמוך על מאמר הדומה לו אשר אזכרנו עוד, "לא שמעתי טעם בדבר". ואמר זה לפי שפשוטו שקר מבואר. שהרי הלקיות הם מחויבים שיחולו ברגע היום ההוא או הלילה היוצא על פי חשבון תנועות גלגלי המאורות הידוע משערי החכמה ההיא. ואין נתלים בחטאת האדם וזכיותיו. **ואין מתנאי התורני לקבל שקרים מפורסמים ולהעמיד דמיונות לקיים פשט דברי הנביאים או החכמים.**

זוה העניין בעצמו כתבו החכם **אלגזלי** בתחילת ספר הפלת הפילוסופים, על מה שטענו על מאמר נמצא מפי מניח דת הישמעאלים. זה נוסחו:

השמש והירח הם שני אותות מאותות האל יתברך, שאין לוקים רק בסיבת מות אחר וחיותו. וכאשר תראו אותו, גורו לכם והחזיקו בתפילה ובזיכרון האל. עד כאן.

וכבר היה זה המאמר לסיבה שאמרנו לשמצה בקמיהם. אמר זה לשונו: ומי שחשב שהוויכוח בבטל את זה הוא מן האמונה, כבר נשתגע באמונה ונחלש עניינו. לפי שאלו העניינים כבר עמדו עליהם המופתים ההנדסיים המספריים וכו'.

ואמר:

מי שיפקפק בהם, לומר שהוא כנגד התורה, לא יפקפק רק בתורה. וההיזק הנמשך לתורה במי שעין בה שלא כדרכה, יהיה רב מההיזק הנמשך ממי שיטעון ויחלוק עליה כדרכה. והנה זה הוא כמי שיאמר שהאויב המשכיל הוא טוב מהאוהב הכסיל עד כאן דבריו.

ואנו צריכים לקבל האמת ממי שאמרנו, ולדעת שאין כוונת הדברים האלה למניחיהן כפשוטן. רק להורות בהם עניינים נכבדים ע"ד הרמז יושגו למעיינים בהם בדברים יש קצת יחס להם עם נגליהם.

[הסבר אמרות נוגדות הגיון]

אמנם מה שיראה שכוונו בזה על דרך החידה, כמנהגם בכיוצא באלו העניינים. הוא להורות הסיבות אשר בעבורם ילקו השכלים האנושיים, וילאו להשיג אור הצלת האמת ונשתבשו במושגיהם ויוציאו משפט מעוקל.

האחד הימשכם אחר כזבי הדמיון, וגזרם מציאות והיות אל עניינים בטלים שאין להם שום מציאות ע"ד האמת. וירמוז לזה באמרם על **כותבי פלסתר**. ויאמת זה פי' **ורש"י** ז"ל בהוראת זה השם, שאמר שהוא **עניין כותבי שטרות מזויפים ומכתבי עמל**, לשום דופי על **אדם לכתוב בשמו מה שלא צווה** עכ"ל. וזהו עניינם ממש, שגוזרים מציאות והיות לאשר לא צוה הממציא והמהווה ולא עלה על לבו.

והשני המשכם אחר גזרות השכל ההיולני בדברים שהמוחש יגזור ביטולם. כמו שנודע מקצת **החוקרים** הקדמונים, שהכחישום בזה החכמים האמתיים כמו שאמרנו. והוא אמרם **מעיד עדות שקר**.

השלישי על הודאת הקדמות, אשר יראה פרסומם אמתי נאות, ונמשכו מהם אחר כמה מופתים דעות נפסדות כוזבות. והיא הסיבה השישית מההפך והסתירה שזכר הרב המורה (בהקדמה לחלק א'). ולזה אמרו **מגדלי בהמה דקה** וכו'. כי מצד עצמו אין רע, ולא נאסר רק מפני הגזל הנמשך מהם.

הרביעי על הכחישם ההנחות האמתיות המקובלות מצד התורה האלהית או בהפיל בעיקר מעיקריה ספק וחשד בשום פנים. וזה רמזו באומרם **קוצצי אילנות טובות**. והוא לשון ידוע להם ז"ל, לאשר זרחה במצחם רוח מינות. כאומרם (חגיגה י"ז) קוצץ בנטיעות. היה זה פירוש נאות ומתיישב על משליהם.

["הסבר" על ארבעה דברים חמה לוקה"]

וקרוב לעניין זה אצלי מה שאמרו בסמוך באותו מקום עצמו (סוכה שם):

על ארבעה דברים חמה לוקה: על אב ב"ד שמת ולא נספד כהלכתו, ועל נערה מאורסה שצעקה ואין מושיע לה, ועל משכב זכור, ועל שני אחים שנשפך דם כמים.

כי **אב ב"ד שמת** הוא **הכוח המדמה**, שהוא קרוב אל השכל שהוא הנשיא ומשנהו. שנתדמה אליו הפך האמת ולא הורגש. ובנה עליו מצודים גדולים.

והנערה המאורסה שצעקה וכו'. הוא **ההתרשלות הנופל בלמודים**. כי אף על פי שימצאו אליו ההכנות, ונקל לו להזדווג אל שלימותו, והוא בעצלותו איננו מושיע. ונמצאת נפשו שוקקה וריקה ואין מושיע לה. והנכון שכווננו אל צעקת התורה על קציצת נטיעותיה הנעימים. כמו שאמרו עליה במקום אחר, אל תקרי מורשה אלא מאורסה (ברכות נ"ז א). **ומשכב זכור** הוא שימשך החוש אחר השכל הפך ממה שראוי להיות. כי השכל חויב להמשך בהתחלות אחר החוש.

ושני אחים שנשפך דם. הם **השומר והזוכר** שהם אחים תאומים. כמה דאת אמר זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו (ר"ה כ"ז). והוא שנשפכו ונמחקו הצורות המחוקות במ כמים הנגרים ואין מאסף. כלומר שאינם שומרים תמונתם.

ולזה לא יוכל להשתמש בעיוניו בהקדמות האמתיות אשר כבר ידעם. וזו היא סיבת נפילתם אל הסיבה השישית שזכרנו. ובפרשת ויחי בשער ל"ב יתבאר עוד המאמרים האלו בפנים אחרים נכונים וקרובים זה לזה. אפשר שיכוון הכל מהם, כמו שכתב הרב המורה בפתיחתו, שכבר יהיה המשל האחד בעצמו משל לעניינים רבים. ואם שתהיה כוונתו יותר רחוקה. אמנם מה שאמרנו הנה הוא היותר ראוי למה שהיינו עליו.

ומה נכבד היה פירוש ה"ר **יצחק ישראל** ז"ל שפירש זה המאמר השני על לקות החמה כמו שהוא בפרק י"ז מהמאמר השלישי מספר **יסוד עולם**:
 אילו היו ארבעה דברים הללו כל אחת סיבה לעצמה ללקות ההוא, כי אז היה ראוי לסבול דוחק הלשון, ולומר שהם מסתירים דבר. אבל מה טעם ליחס לסיבה אחת ארבעה כינויים, ולומר עליהם שעל ארבע סיבות אלו חמה לוקה.
 ועוד שהיה ראוי שיפרש לנו גם כן המאמר הראשון על האופן ההוא, מה שלא יסבלהו כלל.
 והנה לפי מה שכתבנו כבר נשתתפו המשורר ע"ה וחכמינו ז"ל במליצת המשל הזה. כי הוא אמר **כי קמו בי עדי שקר** וכו'. והם אמרו על כותבי פלסתר ומעידי עדות שקר.

[המשאלה במזמור: לעמוד באמונת השארות הנפש]

וזוהו מה שרצינו אליו מעקר כוונת שאלתו זאת הנפלאה. בשיצילהו וישמררהו מהם, כי תמיד עומדים עליו לטרדו מלפניו, לולי שהחזיק באמונתו בדעות והשורשים התוריים. ועל אמונתו חיה יחיה. והוא אמרו **לולי האמנתי לראות** כו'. כי זה עיקר ושורש התורה האלוהית ויסוד שעליו בנוי כל הבניין. רצוני כי יש שם השארות ונצחיות הנפש אחר הפרדה מהגוף, לראות בטוב ה' ולהתענג בזיוו. כי הוא התכלית המופלא אשר הכוונה אליו תמשיכנו להגיע עדין על כל פנים כאשר הנחנו ראשונה.
 אמנם לזרז על חוזק זאת התשוקה וההשקפה בה תמיד כדי שיתקומם וגם יוכל כנגד שני המונעים שזכרנו. אם מיוקר המושג ואם מכובד ודוחק מציאותו, חתם ואמר **קווה ויאמץ** וכו'. יאמר כי כשישים תכליתו התקווה בהשגה וההדבק אליו בתכלית החריצות. שני המונעים ההמה לא יעמדו לפניו. כי ע"כ אמר **קווה אל ה'** שתי פעמים, לכוון אל שני העניינים. ועל דרך שאמר הנביא (ישעי' מ') וקווי ה' יחליפו כוח כאשר ביארנוהו.

[סיכום הבקשות במזמור]

והנה בזה נשלם פירוש המזמור הזה החשוב, ונתבארה הכוונה הרצויה מתחילה. והיא שמסגולת התכלית להגיע עדין אשר יכספהו. וכל שכן כאשר היה הנכסף הוא ית'. כי אין שום מין מונע. גם כי יהיה בעל התשוקה רחוק משני הצדדים בתחילה, מלבד מה שיסיע זה התכלית הנפלא לקיום ונצחיות המעשים.
 כי על זה אמרו המאושרים ז"ל כי כל כנסיה וכו' ולא עוד אלא שכל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים (אבות פ"ה). כמו שיבוא בפרשת קרח שער ע"ח בעזרת הצור.
 גם להישיר אל הדרכים המביאים אל הגעתו כמו שאמרנו. רק כשנתחזק מאוד בידו תשוקתו יתעלה. גם כי ירבה תפלה ותחנה אליו.

[דברי המחבר על עצמו]

והנה אחר שהגיע רצוני אותי לבוא במלאכה רבה ועצומה באיכותה וכמותה על דרך הנזכר בהקדמה, והרגשתי בעצמי כי פועל אשר כזה נפלא ורחוק ממני משני הצדדים שאמרנו. כי הדבר יקר הערך מאוד מאוד.

וערכי ויחסי הדל באלפי המעיינים ולעומת מחברתו כאשר לא הייתי אהיה. וגם מצד הכמות. כי היא באמת מלאכה מרובה והפועל עצל וכוחו קצרה וחלושה להשלימה. על כן קדמתי לזכור בראשית אמרי ופתח דברי שני הגבולים אשר בררתים מתוך פרשה ראשונה של תורה:

לדעת ולהודיע כי אני בא אל המעשה הזה בשם ה'. כי כאשר נכווין אליו ית' בכל מעשינו, גם נזכרנו תמיד על דלת שפתינו ובפתח דברינו, כי הוא הנותן לנו כוח לעשות חיל כנגד המונעים האלו אשר זכרנום, כמו שביררנו ממה שהקדמנוהו.

נמשך בזה גם כן למה שיסבול אמרו אדון הנביאים ע"ה (דברים ל') כי המצווה הזאת אשר אנכי מצווך היום לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה היא וכו', לא בשמים היא וכו', עד כי קרוב אליך הדבר מאד וכו'. ירצה, אל יעצרך מדרגת הפעולות היותר מופלאות ממך. כי לא נפלאה היא ממך, ולא היגיעה מהגיע אל התכלית אשר יראה רחוק אליך לפי רוב המעשה, כי לא רחוקה היא.

ועל רום המעלה אמר לא בשמים וכו'.

ועל רוחק השגתה אמר ולא מעבר לים היא.

וביאר הסיבה אל הביטחון הזה ואמר, כי קרוב אליך הדבר מאד וכו'. ירצה כי כשתהיה כוונתך אליו ית' ניכרת ומפורסמת. אם בזכירת הפה. ואם בכוונת הלב. יהיה הדבר קרוב אליו מאוד. ויספיק בידך לעשות מבלי מונע, וכמו שאמר (משלי ג') בכל דרכיך דעהו וכו'.

ובכן אבוא בשם ה' אלוהים. אכרע ואקוד ואשתחוה, ולפני כבודו אתנפל ואתחנן, ומחסדו אבקש אצבע אלוהים מבחר התכליות יורני. גם שם ידו תנחני. וימינו תחבקני. יחזיק בידי ולא ירפני. ידריכני באמתו וילמדני. ואל חדריו חדר בחדר יביאני. ואל אכשל לומר דבר שלא כרצונו ושלא כדעת החכמים המאמתים הבאים בסודו. ויהיה עם פי בעת דיבורי ועם ידי בעת מעבדי. כי אליו ית' כל מעייני. ולו נשאתי לבי ועיני. מתחילת המעשה עד סוף ענייני.

וזה החלי לעשות בשם ה'.

פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים.

שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד.

מי הוא זה מלך הכבוד ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה.